

**Smaakmaker voor het
Digitaal boek**

HISTORISCHE
MENGELINGEN
OVER
DE KEMPEN.

TURNHOUT.
DRUKKERY VAN SPLICHAL-ROOSEN.

Digitale editie 2020

K. Mertens (red.)

Studium Generale vzw

Intoud.

- Oorsprong der abdy v. Tongerlo
- Kerkel en Heerlykheid v. Westerlo
- Kapel ten Hegge onder Poedoli
- Oelen in 1790
- Postel
- Yets over Spotnamen en zigen. gebruiken
- Inwooners der Oude Kempen. blz 46
- Augustien Hendrickx - Prins van Renon - Rethy
- Het dorp Rethy (1860)

OORSPRONG DER

ABTDY VAN TONGERLOO.

In de eerste jaren der twaelfde eeuw , leefde te Antwerpen de aertsketter Tanchelm of Tanchelinus. By een schandig en zedeloos leven voegde hy eene allergoddeloosste leering ; zyne hoevaerdigheid was bovenmate groot en ging zoo verre, dat hy zich aen den Zoon van God gelyk stelde. Hy wilde eenen tempel bouwen , waerin hem wierook zoude worden geofferd , en zyne aenhangers verbeeldden zich , dat hun meester een heilige was. De eerbied die sommige dwee-pers voor Tanchelm , of liever de verblindheid die zy in hem hadden , was zoo buitensporig , dat zy het water dronken waerin hy zich gewasschen had. De magt van dien ketter was te Antwerpen dusdanig aengegroeid, dat niemand zich tegen hem durfde stellen. Eindelyk door den hertog van Brabant, Godfried-met-den-Baerd, achtervolgd en gebannen , werd Tanchelm in zyne vlugt van het leven beroofd.

Zyne dood stelde echter geen einde aen de wanorde die in die stad heerschte , en zyne aenhangers bleven in groot getal aldaer bestaen.

In die akelige omstandigheid wisten de kanoniken van St-Michiels kerk geen middel om er zich tegen te verzetten; doch op het aenraden van Burchardus, bisschop van Kameryk, van welk bisdom Antwerpen, Hoogstraten, Turnhout, Tongerloen een groot deel dezer provincie toen deel maekten, namen zy hunne toevlugt tot Norbertus, die te Premonstreit, in het Noord-oosten van Frankryk, een nieuw klooster-orde kwam te stichten. De heilige man willigde hun verzoek in, en kwam het volgende jaer (1122) met twaelfzyner kloosterlingen naer Antwerpen. Hunne godvruchtigheid en wysheid waren zoo zeer vermaerd, dat men van alle kanten in menigte naer hunne predikatiën kwam toegelopen, en duizenden der verdwaelde christenen keerden weder tot het ware geloof. De eerbied tot het allerheiligste Sacrament, dien de schandige leering van Tanchelm byzonder had aengerand, werd tot zynen vorigen luister terug gebragt, en het is om deze reden, dat de H. Norbertus gemeenlyk met eene remonstrancie of ciborie in de hand, wordt afgebeeld. Kortom, op weinig tyd was het christen geloof te Antwerpen en in de omstreken teenemaal hersteld.

Zulk eene groote weldaed kon niet onbeloond blyven; derhalve boden de kanoniken aen Norbertus en zyne kloosterheeren hunne kerk van St-Michiels, terwyl zy zelve met het kapittel zouden overtrekken naer de kapel van O.-L.-Vrouw.

Norbertus aenvaerdde hun voorstel en stichtte er een klooster van zyn orde vooraleer hy naer Premonstreit wederkeerde. Deze stichting had plaets ten jare 1124.

Het voorbeeld door de kanoniken van Antwerpen gegeven, werd welhaest door andere godvruchtige persoonen nagevolgd, en reeds in 1128 schonk Arnold, graef van Loon, gezamentlyk met zynen zoon Lodewyk, aen gemelde kloosterlingen hunnen eigendom, Averbode genaemd, waer dan ook een nieuw klooster gesticht werd.

Maer weinige tyd nadien werd er een klooster van hetzelfde orde gesticht by de kerk van Tongerlo. Een landheer, eigenaer en ingezetene van die plaets, Gysbrecht genaemd, schonk tot dit einde aen de kloosterheeren van St-Michiels zyn heerlyk landgoed van Tongerlo, dat hy in vollen eigendom bezat. In deze godvruchtige stichting werd Gysbrecht geholpen door zynen bloedverwant Engelbrecht van Casterlé, zoo genaemd omdat hy van deze plaets geboortig of afkomstig was (*).

(*) Men mag niet uit het oog verliezen, dat voor de XIIIe eeuw de erfelyke familienamen onbekend waren, daer men alsdan gemeenlyk den by- of toenaem verkreeg of van de geboorte- of van de woonplaets, of van het ambt of ambacht dat men uitoefende, of van eene eigenaerdige hoedanigheid, en nog het meest van den voornaem zyns vaders, enz.

Dat het dorp Tongerloou ouder is dan de abtly, schynt ons buiten twyfel. De naem vooreerst laet dit eenigzins gissen en doet zelfs aen eene voortplanting of overblyving der Tongeren denken. De geleerde prelaet Wichmans zegt ook, dat Gyselbrecht of Gysbrecht van Tongerloou een inwooner van dit dorp was. Ons komt hy voor als de byzonderste heer en eigenaer van die plaets, ja als de toenmalige bezitter van de oorspronkelyke *villa* of landgoed, die de bakermat van het dorp geweest is (*). Van deze *villa* wordt er zelfs gewag gemaekt in eenen giftbrief dien wy hier gedeeltelyk vertalen.

« Ik, Burchardus, bisschop der Kamerykers,
« heb geoordeeld goed te keuren de vraeg die
« my door godvruchtige mannen gedaen is, te
« weten: door Waltmannus, abt van Antwerpen,
« Bernardus, abt van Clairvaux, dewelke my
« gesmeekt hebben de kerk van Tongerloou te

(*) Men mag niet denken, dat die *villa's* of landgoederen uit ééne wooning bestonden. Neen, buiten de heerlyke wooning, *villa dominicata*, *villa indominicata* of *dominicatura* geheeten, waren er nog verscheidene wooningen in de omheining begrepen en bestemd voor de lyfeigenen, landbouwers en andere bedienden van den landheer. Het is dan niet onwaerschynlyk, dat de eerste bezitter van Tongerloou en zyne lyfeigenen tot den Tongerschen stam behoorden.

« ontlasten (*), opdat de broeders uit het orde
« van Premonstreit, levende onder den regel
« van den H. Augustinus, vry en gerust met
« God zich mogen bezig houden. Daer wy die
« vraeg billyk oordeelen en derhalve met gene-
« genheid inwilligen, maken wy de kerk vry
« van alle geldlasten en mondkosten (*), die zy
« verschuldigd was, en dit om de kanoniken
« die in deze kerk God en de H. Moeder Gods,
« en altyd Maegd Maria dienen, te ondersteu-
« nen.... Wy oordeelen noodzakelyk de eigen-
« dommen der kerk in dezen giftbrief uit te
« drukken, te weten twee deelen der Tienden
« van deze kerk (parochie) en een heerlyk land-
« goed (*dominicatura*) van 40 bunders, met
« eenen molen, enz. enz. Gegeven te Kameryk
« in het jaer van 's Heeren geboorte 1155 enz. »

Alhoewel het buiten twyfel gaet dat die brief de oorspronkelyke niet is, die door Burchardus zelf werd gegeven, maer dat hy eenige jaren later volgens den inhoud van den eersten brief,

(*) De oude parochiekerken waren meestal met zekere dienstpligtigheden jegens hunne geestelyke en wereldlyke overheid belast, zoo als het kosteloos herbergen voor één of twee dagen jaerlyks. Dit regt was oorspronkelyk zeer billyk, daer de overheid by het bezoeken der kerken en onderdanen dikwyls gebrek moest lyden. Zulke regten werden doorgaens in het latyn *procuratio* genoemd. Men leze daerover het glossarium van Ducange, op het bedoelde woord. Hertog Hendrik ontlastte de parochiekerk van Deurne van zulk een regt in 1218 (*Rev. d'Histoire I. 54*).